

Валентин Парій

д. мед. н., проф., голова правління ВГО «Асоціація працівників лікарняних кас України»

Сергій Гришук

к. мед. н., доц., виконавчий директор ВГО «Асоціація працівників лікарняних кас України»

№ 08 / 2022, серпень / **Воєнний стан**

Діяльність лікарняних кас в Україні в умовах воєнного стану

В умовах реформування охорони здоров'я та фінансування галузі в рамках Програми медичних гарантій розвиток суспільно-солідарної системи, що спирається на принципи страхування (лікарняні каси), є достатньо актуальним. У такому разі відбувається формування зміненої системи взаємодії між основними учасниками процесу організації та надання медичної допомоги, у якій лікарняна каса виступає як додатковий суб'єкт фінансування, що не залежить від держави та бюджетного процесу. Лікарняні каси доцільно розглядати як один із напрямків соціального захисту територіальної громади та залучення додаткових позабюджетних коштів у галузь охорони здоров'я на регіональному рівні.

Незважаючи на постійне зростання фінансування галузі охорони здоров'я та зміни підходів до його проведення (розділення «замовника» і «постачальника»), у багатьох випадках пацієнти у закладах охорони здоров'я (ЗОЗ) змушені самостійно здійснювати оплату вартості окремих медичних послуг чи лікарських засобів, які не передбачені Програмою медичних гарантій або відсутні у лікарні через різні причини. У зв'язку з цим, враховуючи поточну ситуацію в Україні,

важливим напрямком є соціально адаптовані і економічно раціональні форми залучення коштів населення для фінансування галузі охорони здоров'я, до яких варто віднести солідарну участь населення у співоплаті витрат на медичну допомогу у формі лікарняних кас. Діяльність лікарняних кас дає можливість вирішити одне з основних завдань галузі — забезпечити доступність тих видів медичної допомоги, які недостатньо фінансуються державою, збільшити обсяг та якість необхідних для населення медичних послуг та забезпечити належний контроль за їх наданням, що особливо актуально на даний час.

Систему лікарняних кас в Україні було створено в середині 90-х рр. минулого століття у зв'язку з обмеженими можливостями державного фінансування щодо забезпечення якісної та доступної медичної допомоги. Метою їх створення було і є залучення коштів населення на добровільній основі з метою забезпечення на засадах солідарної участі членів лікарняних кас медикаментами для надання амбулаторної допомоги, лікування в умовах стаціонару, проведення діагностичних та інструментальних обстежень. За кошти лікарняних кас залежно від статутних завдань можуть забезпечуватися інші категорії населення, а також надаватися безповоротна фінансова допомога ЗОЗ для покращення їхнього матеріально-технічного стану.

В історичному аспекті найбільшого розвитку досягла система лікарняних кас в Україні в контексті кількості громадян у 2005–2010 рр., коли вони об'єднували до 1 млн осіб. Проте через розрізнені підходи до створення та організацію роботи цих структур, недостатню інформаційну активність, більшість місцевих (районних) лікарняних кас припинили активну діяльність. За оперативними даними МОЗ України, станом на початок 2022 р. в Україні кількість зареєстрованих лікарняних кас становила менше 200. Проте організації, діяльність яких поширюється на регіональний (обласний) рівень, успішно адаптувалися до викликів і активно працюють.

Протягом останніх років до таких викликів доцільно віднести підвищені очікування населення від впровадження медичної реформи (з 2018 р., в контексті отримання безоплатного лікування при всіх видах допомоги). Наступним викликом стала пандемія COVID-19 (2020–2021 рр.), в результаті якої акцент звернень за медичною допомогою змістився на хвороби органів дихання, періодично призупинялися планові госпіталізації, зменшилася кількість випадків лікування. І найбільшим викликом для українського суспільства в цілому та лікарняних кас зокрема стала відкрита російська агресія, яка супроводжується зростанням потреби у медичних засобах для надання невідкладної медичної допомоги у регіонах бойових дій, артилерійських та ракетних ударів, значною кількістю переміщених осіб, різноманітними психологічними та логістичними аспектами.

У контексті успішної адаптації лікарняних кас до вищенаведених викликів варто відзначити найбільш потужну в Україні благодійну організацію «Лікарняна каса Житомирської області» (далі — ЖЛК), яка функціонує з 2000 р. і об'єднує майже 200 тис. осіб, що складає 17 % від населення Житомирщини. Розмір щомісячного внеску до ЖЛК станом на 1 липня 2022 р. становить 60 грн. Громадяни, які є учасниками ЖЛК, мають можливість за кошти організації отримувати медичну допомогу без обмеження розміру витрат та кількості звернень (в межах регламентуючих положень). Члени ЖЛК забезпечуються медикаментами згідно з переліками при лікуванні в стаціонарних умовах медичних закладів (ЖЛК надає ліки для лікарень у вигляді безповоротної допомоги); в амбулаторних умовах (ЖЛК оплачує аптекам ліки, які її члени отримують за рецептами лікарів). Також здійснюється оплата вартості лабораторних та інструментальних обстежень в приватних медичних закладах (повна або часткова) та забезпечення комунальних підприємств необхідними реактивами та витратними матеріалами для проведення обстежень членам ЖЛК. Крім того, за кошти ЖЛК надається благодійна допомога медичним закладам для покращення їх матеріально-технічного стану в частині медичного обладнання.

Протягом 2017–2021 рр. ЖЛК було витрачено на основну статутну діяльність 289,2 млн грн:

- у 2017 р. — 57,2 млн грн;
- у 2018 р. — 63,6 млн грн;
- у 2019 р. — 63,1 млн грн;
- у 2020 р. — 51,0 млн грн;
- у 2021 р. — 54,3 млн грн.

Скорочення витрат у 2020–2021 рр. пов'язано з пандемією COVID-19, в результаті якої відбулося зменшення кількості звернень громадян до медичних закладів, особливо в частині стаціонарної (госпітальної) допомоги. Тому було проведено переорієнтування на розширення фінансування амбулаторної допомоги членам ЖЛК: збільшено перелік та розмір оплати за проведення лабораторних та інструментальних досліджень у комунальних та приватних медичних закладах, а також розширено переліки діагнозів та лікарських засобів, за які ЖЛК оплачує аптечним закладам. У результаті цього в 2021 р. частка витрат на «стаціонарну» допомогу в структурі видатків склала 50% (27,1 млн грн), тоді як у 2017 р. цей показник становив 77% (44,3 млн грн). Розміри фінансування ЖЛК за наведеними напрямками протягом 2017–2021 рр. наведені на рис. 1.

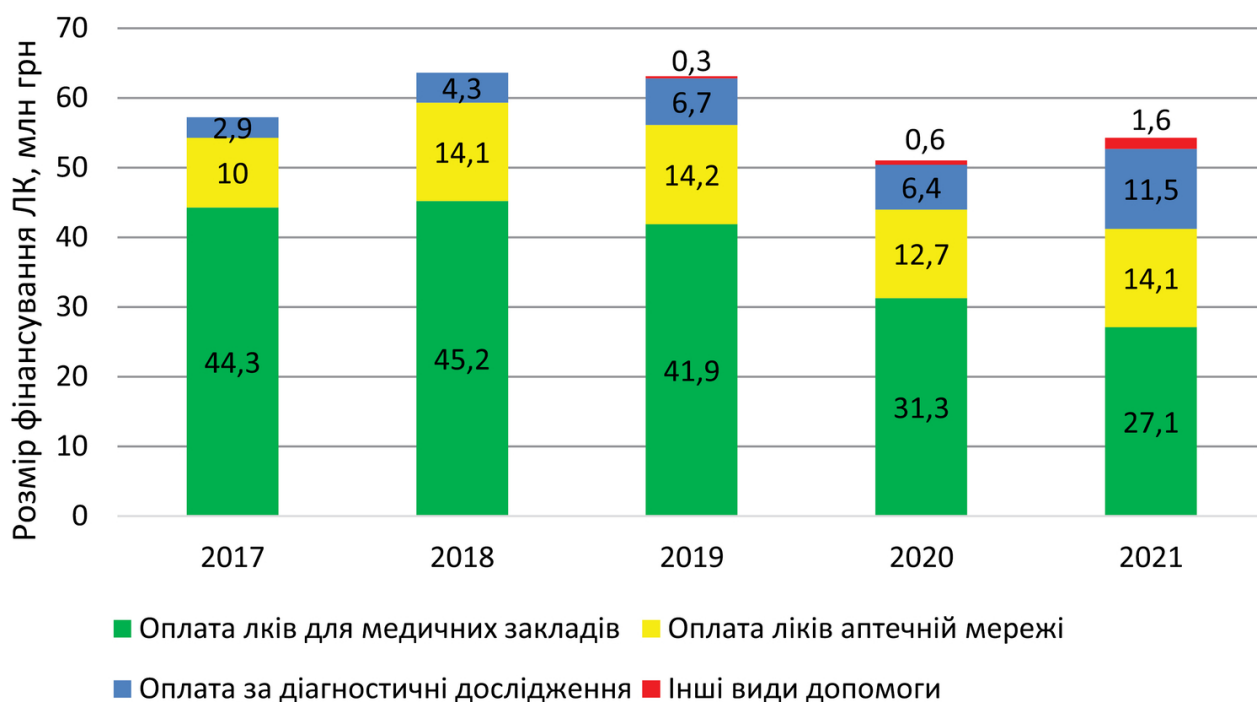

Рисунок 1. Структура та розміри витрат благодійної організації «Лікарняна каса Житомирської області» за основними напрямками, млн грн

Вітчизняна війна України проти рашистів внесла серйозні корективи в діяльність лікарняних кас України, в тому числі ЖЛК. Значна кількість членів організації тимчасово покинула територію Житомирщини, проте ЖЛК продовжує в повній мірі виконувати свої статутні завдання, на відміну від багатьох страхових компаній. Обсяги та програми благодійної допомоги було значно розширено. З перших днів війни було прийнято рішення надавати ліки, закуплені за кошти організації, для медичної допомоги всім категоріям осіб, які в той час перебували в ЗОЗ Житомирської області. Загальна вартість медикаментів, які знаходилися в лікарнях і були закуплені за рахунок ЖЛК, становила майже 4 млн грн і це стало значною допомогою для медичних закладів,

адже в перші дні війни було припинено роботу аптечних пунктів та доставку ліків. На частині території Житомирщини велися активні бойові дії, була значна кількість внутрішньо переміщених осіб, які потребували лікування, виникли проблеми з логістикою ліків до медичних закладів, тому допомога ЛК була досить актуальною.

Сьогодні керівництвом ЖЛК проводяться заходи щодо максимального забезпечення ліками наших захисників та інших категорій осіб, які цього потребують. Організацією здійснюється закупівля медикаментів та виробів медичного призначення за замовленнями військових госпіталів та медичних підрозділів ЗСУ, місцевої територіальної оборони, комплектування необхідними засобами аптек для військових. ЗОЗ області постійно забезпечуються необхідними засобами для лікування внутрішньо переміщених осіб, поранених чи травмованих військових. Протягом лютого-червня 2022 р. загальні витрати ЖЛК на оплату ліків та виробів медичного призначення становили понад 20 млн грн.

Серед лікарняних кас України в цей складний час варто відзначити діяльність благодійної організації «Лікарняна каса Полтавщини» (далі — ПЛК), яка діє з 2003 р. і об'єднує понад 20 тис. жителів Полтавської області. За інформацією її виконавчого директора В.В. Шевченка протягом лютого-червня 2022 р. організацією на благодійну діяльність було витрачено майже 3,6 млн грн. З них оплата за ліки та вироби медичного призначення для лікування власників картки ПЛК, поранених чи травмованих військових та тимчасово переміщених осіб в лікарнях Полтавської області становила майже 2 млн грн (з 28 лютого 2022 р. ПЛК сплачує також за ліки, необхідні для надання медичної допомоги пораненим військовим та травмованим чи з гострими станами цивільним переселенцям). На суму понад 0,5 млн грн було придбано медичне обладнання для медичних закладів Полтавської області. На ліки та вироби медичного призначення для лікарень Сумської, Харківської та Донецької області організація витратила 0,7 млн грн. Розмір оплати за комплектуючі для 200 аптек, сформованих спільно з волонтерською та гуманітарною допомогою, становив 0,1 млн грн. На придбання тепловізорів та прицілів нічного бачення витрачено майже 0,3 млн грн.

Таким чином, слід зазначити, що незважаючи на різні виклики, в тому числі військові дії, лікарняні каси довели свою високу ефективність в частині медикаментозного забезпечення, інформаційної та матеріальної підтримки цивільного населення, військових і ЗОЗ.

